

HVEM vil du være?

Grensene mellom positiv og negativ sosial kontroll

En dialogbasert veileder

INNHOOLD

- **s. 5 Innledning**
 - Målgruppen
 - Bakgrunnen for «Hvem vil du være?»
- **s. 6 Introduksjon til sosial kontroll**
 - Hvem kontrollerer?
 - Kontroll som disiplinering eller straff?
 - Sosial kontroll i minoritetsfellesskap
 - Sosial kontroll i migrasjonsperspektiv
 - Sosial kontroll i trosfellesskap
 - Individualistisk og kollektivistisk oppdragelse
 - Ære og tilhørighet
 - Hva er konsekvensene?
 - Hvordan møte mennesker?
- **s. 10 Det dialogbaserte opplegget**
 - Introduksjon
- **s. 13 Bli kjent-øvelse: «Stå på linje»**
- **s. 14 Refleksjonsøvelser til filmen «Tror du ikke vi vil det beste for deg?»**
 - Refleksjonsøvelse 1: Ulike former for omsorg
 - Refleksjonsøvelse 2: Grensene mellom positiv og negativ sosial kontroll
 - Refleksjonsøvelse 3: Grensesetting
 - Refleksjonsøvelse 4: Bekymring
- **s. 18 Refleksjonsøvelser til filmen «Ingen kan kjenne deg. Ikke helt.»**
 - Refleksjonsøvelse 1: Hvem er du?
 - Refleksjonsøvelse 2: Krysspress
 - Refleksjonsøvelse 3: Dobbeltliv
 - Refleksjonsøvelse 4: Å møte Sara
- **s. 20 Refleksjonsøvelser til filmen «Jeg er mer enn hva du ser»**
 - Refleksjonsøvelse 1: Hvordan er det å være David?
 - Refleksjonsøvelse 2: Hvem bestemmer?
 - Refleksjonsøvelse 3: Hvem kan hjelpe David?
- **s. 22 Avslutningsøvelsen: Hvem vil du være?**
- **s. 28 Rettigheter og plikter**
 - Disse kan du henvende deg til
- **s. 30 Referanser**
- **s. 31 Samarbeidspartnere**

INNLEDNING

Hvem vil du være? Har du stilt deg selv det spørsmålet? Hvem du vil være i møte med andres forventninger, krav og press? Hvordan er det mulig å finne ut av hvem du er hvis du hele tiden blir fortalt hvem du bør være? Hvem ønsker du å være i møte med andre som utsettes for eller utøver negativ sosial kontroll?

«Hvem vil du være? Grensene mellom positiv og negativ sosial kontroll» består av tre filmer og denne dialogbaserte veilederen som gir en introduksjon til sosial kontroll. Veilederen foreslår også refleksjonsøvelser. Filmene er ment å ses i forkant av øvelsene som et felles utgangspunkt for dialog og samtale. De ulike delene kan brukes uavhengig av hverandre, men vi anbefaler at opplegget brukes i sin helhet.

Disse verktøyene kan benyttes i ulike sammenhenger hvor mennesker samles for å snakke om sosial kontroll.

Formålet

Mennesker som blir negativt kontrollert får ikke muligheten til å leve ut sitt potensiale, og vi som samfunn mister viktige ressurser. Formålet med «Hvem vil du være?» er å motarbeide negativ sosial kontroll ved å invitere til dialog, skape refleksjon og gi informasjon om rettigheter og muligheter. Det skal trygge deg i hva du kan gjøre dersom du er utsatt, eller møter noen som er utsatt for negativ sosial kontroll.

Vi ønsker å:

- Belyse ulike perspektiver av sosial kontroll.
- Berøre, fordi følelser er døren til forståelse og endring.
- Bevege oss mot en trygg og åpen dialog hvor man ser muligheter og håp.¹

Sosial kontroll er hovedtemaet i dette opplegget, men vi er også innom tema som trygghet, omsorg, verdier, kjærlighet, tvangsekteskap, grensesetting, krysspress, fellesskap, frihet, autoritet og relasjoner.

Filmene finner du på www.rvtssor.no/hvemvilduvaere, www.kun.no/hvemvilduvaere og www.frihetsteateret.no.

De handler om:

- «**Tror du ikke vi vil det beste for deg?**»
Om Mona og hennes flerkulturelle familie.
- «**Ingen kan kjenne deg. Ikke helt.**»
Om Sara og hennes venner.
- «**Jeg er mer enn hva du ser.**»
Om David og trossamfunnet.

Prosjektet er et samarbeid mellom Frihetsteateret, likestillingssenteret KUN og Regionalt ressurscenter om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS Sør), med finansiering fra IMDi.

Målgruppen

«Hvem vil du være? Grensene mellom positiv og negativ sosial kontroll» er et verktøy for alle som ønsker å snakke om sosial kontroll. Berørte miljøer er hovedmålgruppe. Verktøyet er best egnet for voksne og ungdom. Vi oppfordrer til at man møtes på tvers av generasjoner, kjønn, religiøse- og etniske fellesskap, samt involverer hjelpeapparatet og fagpersoner.

Bakgrunnen for «Hvem vil du være?»

Filmene som utgjør utgangspunktet for «Hvem vil du være?» bygger på et teaterstykke utviklet av Frihetsteateret. Historiene er skapt sammen med unge mennesker som har vært og/eller fortsatt er utsatt for negativ sosial kontroll, og er basert på deres erfaringer. De var selv med på å spille deler av teaterstykket for et lukket publikum våren 2019, hvor de brukte «De undertryktes teater» som metode, også kjent som forumteater. Dette ble en viktig del av deres bearbeiding og bevisstgjøring rundt hvem de selv ønsker å være. Av hensyn til deres sikkerhet har vi benyttet oss av skuespillere i filmene.

Med et ønske om å nå flere har vi filmatisert deler av teateret, og vi har beholdt metoden som benyttes i denne teaterformen. Det er filmene som inviterer til dialog.

Manuset er videreutviklet i samarbeid med en ressursgruppe bestående av ulike organisasjoner og personer som har god kunnskap om sosial kontroll. Brukermedvirkning har vært en essensiell del av prosessen for å sikre at det vi formidler oppleves reelt. Det er komplekse temaer vi belyser, og vi er klar over at det er mange aspekter vi ikke får berørt.

Veilederen er basert på forskning og kunnskap på temaet. Det er et behov for mer veiledning og dialog om foreldre-

praksis og grensesetting blant innvandrere.² Mange som er utsatt for negativ sosial kontroll opplever å ikke bli tatt på alvor eller få den hjelpen de trenger.³ Det etterlyses møteplasser hvor man samles på tvers av berørte miljøer og hjelpeapparat, og på kryss av generasjoner for å utveksle erfaringer. Slike møtepunkter kan føre til gjensidig forståelse og mer kompetanse, som igjen kan bryte ned fordommer og frykt for det ukjente.

Vi håper filmene og veilederen kan gjøre det enklere å skape de gode møteplassene hvor det oppleves trygt å ta denne dialogen.

INTRODUKSJON TIL SOSIAL KONTROLL

Sosial kontroll finnes overalt, og vi er hele tiden hverandres kontrollører. Dette er vi alle utsatt for, og noe vi utsetter andre for. Sosial kontroll defineres som ulike forsøk på å få folk til å oppføre seg slik man mener folk bør oppføre seg.⁴

Både barn, ungdom og foreldre kan oppleve kryssende forventninger og krav både til egen oppførsel og til hvordan de bør forholde seg til andres.⁵ Det positive og på mange måter nødvendige med sosial kontroll er at den kan hindre at vi oppfører oss dårlig mot hverandre.⁶ Eksempler på det er lover som formelt setter grenser og som sier noe om hva som er ulovlig, og normer som setter uformelle grenser for akseptabel oppførsel. Når den sosiale kontrollen beveger seg fra positiv og over i det negative, kan den bli skadelig.

Norske myndigheter definerer negativ sosial kontroll slik: *Negativ sosial kontroll forstår vi her som ulike former for oppsyn, press, trusler og tvang som utøves systematisk for å sikre at enkeltpersoner lever i tråd med familiens eller gruppens normer. Kontrollen kjennetegnes ved at den er systematisk og kan bryte med den enkeltes rettigheter i henhold til blant annet barnekonvensjonen og norsk lov.*⁷ Negativ sosial kontroll handler om frihetsbegrensninger som kan bryte med menneskers rettigheter og norsk lov.⁸ Negativ sosial kontroll kan arte seg som:

- Begrensninger/kontroll på hvem du kan være med i familien, i nabolaget, på skolen, på fritiden, på jobben og blant venner.

- Begrensninger/kontroll over hvem du skal gifte deg med, hvem du kan være kjæreste med, og hvordan det forholdet skal være.
- Press på hvilken religion du skal tilhøre.
- At du nektes å delta på fritidsaktiviteter.
- At du nektes å ha kontakt med motsatt kjønn, og med mennesker som har en annen bakgrunn (religiøs, kulturell, etnisk, etc.).
- Manglende mulighet til å velge selv hva du skal studere, eller du får ikke lov å studere i det hele tatt.
- Du har ikke selv kontroll over hvilke klær du kan gå med, hvordan du skal sminke deg og se ut.
- Generell overvåking og kontroll, f.eks. ved at brødre følger med på søsters oppførsel når de er på skolen, eller at du blir hentet med en gang skoledagen er slutt.

Mange som opplever negativ sosial kontroll kjenner på krysspress, at de møter ulike forventninger fra flere hold.

Å leve et dobbeltliv blir for mange en utvei. Det kan innebære å forsøke å skjule sin oppførsel og klesstil ved å f.eks. skifte klær, hodeplagg eller religiøse symboler på vei til skole eller fest. For mange skjer dette spesielt i tidlig tenårene og når man blir ungdom.

Hvem kontrollerer?

Sosial kontroll skjer i mange relasjoner. Mye av kontrollen er ønskelig og vi ser på den som positiv. Både mennesker og institusjoner kontrollerer og påvirker hvordan vi lever våre liv. De nærmeste relasjoner er ofte vår familie. Det forventes at foreldre utøver en viss sosial kontroll gjennom foreldrerollen sin. Foreldre har ansvar for å oppdra og sette grenser for barna sine.

Sosial kontroll kan også komme fra relasjoner utover familien, som for eksempel venner, kollegaer, menigheten eller folk med samme landbakgrunn. Det kan være folk vi møter gjennom daglige aktiviteter, men også de som vi ikke møter fysisk, som for eksempel slektninger i utlandet, som kan være med å påvirke og forme hverdagen. Det er også eksempler fra foreldre i Norge som opplever å selv utsettes for negativ sosial kontroll fra relasjoner i utlandet, og som opplever såpass stort press at de velger å videre utøve negativ sosial kontroll på barna sine eller andre de har tilhørighet til.

Negativ sosial kontroll er ikke knyttet til noen spesiell form for religion eller etnisitet, men kan finnes både innenfor etnisk norske familier og familier med røtter i andre kulturer. Vi ser det allikevel oftere i familier med en patriarkalsk familiestruktur og en autoritær oppdragelsesstil. Patriarkalsk familiestruktur er familier hvor fedre, og menn, har hovedansvar og myndighet.

En autoritær oppdragelsesstil kjennetegnes av at foreldre/ omsorgsgivere korrigerer barnets atferd og holdninger, unngår dialog og forsøker å påvirke barnet til å adlyde ordre, vektlegger respekt for de som står høyere i familiehierarkiet, kontrollerer barnets atferd og viser lite omsorg og varme. Foreldre med en autoritær oppdragelsesstil spiller på frykt og skam for å lære barna hva som er akseptert atferd. Barnet må adlyde foreldrene uten at de har mulighet til å stille spørsmål og be om forklaringer. Oppdragelsen kan oppleves som et kontrollregime for barnet.¹⁰

Kontroll som disiplinering eller straff?

Negativ sosial kontroll gjør at mennesker mister mulighet til å påvirke og bestemme over eget liv. Denne kontrollen handler om å sørge for at de man utøver kontrollen over oppfører seg «riktig». Når noen bryter disse reglene så kan reaksjonene være forskjellige. Det kan handle om at de nærmeste slutter å vise kjærlighet og omsorg, påfører dårlig samvittighet og skam, eller ekskluderer. Det kan også være at folk rundt deg begynner å spre dårlige rykter om deg. Andre former for reaksjoner er omsorgssvikt, vold, tvangsekteskap, isolasjon, eller å bli forlatt i utlandet. Disse reaksjonene er ulovlige og straffbare.

Det er viktig å kjenne til hvilke rettigheter og plikter både barn og voksne har. Oversikt over relevante lover ligger som vedlegg i veilederen.

Sosial kontroll i minoritetsfellesskap

Det kan oppleves som en utfordring både for storsamfunnet (majoriteten) og for minoritetsfellesskap at det finnes ulike regler og normer for akseptabel oppførsel.¹¹ Det kan være store forskjeller i oppfatninger om hvor grensene skal settes for hva som er greit å gjøre og hva som bør være straffbart. Mange kan i tillegg være redde for å fremstå som lite tolerant og ikke ha respekt for forskjeller ved å kritisere praksis som er ulik ens egen.

For mennesker som tilhører ulike minoritetssamfunn kan det være vanskelig å være åpen om utfordringer i sitt miljø på grunn av tidligere opplevd rasisme og diskriminering fra storsamfunnet. Det kan være manglende tillitt til hjelpeapparatet, og at man ikke ønsker å bidra til ytterligere stigmatisering av eget miljø. Noen har lite kjennskap til rettigheter og hjelpeapparatet.

Det er viktig å unngå generalisering, som at alle som tilhører «den minoriteten», «den religionen» eller «den kulturen» utøver en viss type sosial kontroll.

Vi som ønsker å være hjelpere kan ha tanker og forestillinger om hvem som er utsatt for sosial kontroll og innholdet i den. I møte med mennesker er det viktig å legge vekk egne fordommer, og lytte til det hver enkelt har å si. Fokuset må være på enkeltindivers handlinger som utøver eller som er utsatt for sosial kontroll.

Sosial kontroll i migrasjonsperspektiv

For mange som kommer til Norge som innvandrere er møtet med det norske samfunnet en stor overgang. Mange savner et større fellesskap å støtte seg på i barneoppdragelsen.¹² I mange land involveres storfamilie, slekt og lokalsamfunn i å oppdra barna. Savnet etter fellesskap, opplevelsen av familieoppløsning og det å stå alene i møte med en fremmed og ny verden kan være tungt.¹³

Noen opplever at den åpenheten og friheten som finnes relatert til rusmidler og seksualitet i det norske samfunnet er truende. I tillegg kjenner noen at deres identitet, religion og kultur er under press, og at deres tradisjonelle verktøy for kontroll og storfamiliens støtte ikke er tilgjengelig. I dette krysspresset blir noen usikre på hva som er god grensesetting og omsorg.

For mange kan kommunikasjon være en særlig utfordring.¹⁴ Mangelfull språkkompetanse kan gjøre det vanskelig å forstå den nye konteksten, reglene og normene. Noen innvandrere opplever også at det kan være vanskelig å komme i god kontakt med etnisk norske. Det kan være utfordrende å forstå og gjøre seg forstått, også i møtet med det offentlige hjelpeapparatet.

Sosial kontroll i trosfellesskap

Et trosfellesskap handler om en gruppe mennesker som tror på noe av det samme. For mange handler det om et fellesskap hvor nestekjærlighet står i fokus. Mange troende kan ha et ønske om å dele sin tro og overbevisning med andre.

Negativ sosial kontroll finnes også innenfor enkelte trosfellesskap. Noen lærer fra tidlig alder at det finnes et «oss» og «dem», og at vårt livssyn er annerledes, men riktig. Enkelte trossamfunn kan utøve sosial kontroll slik at medlemmer forblir i menigheten og noen lar ikke medlemmer komme i kontakt med mennesker utenfor menigheten og storsamfunnet for øvrig. Noen av de som har opplevd negativ sosial kontroll i trosfellesskap forteller at de skulle ønske at noen utenfra trosfellesskapet hadde sett og våget å gjøre noe med hvordan de hadde det. Det er viktig at hjelpeapparatet bygger opp kompetanse om hvordan det er å vokse opp i lukkede trosfellesskap.¹⁵

Religiøse fellesskap er like mangfoldige som andre fellesskap. Religion kan være inspirasjon til alt godt for noen, mens for andre vil det være begrunnelse for å gjøre mye ondt og til og med straffbart.

Derfor må vi se og anerkjenne mangfoldet, og fokusere på den enkeltes handling. Selv om religiøse fellesskap kan gi en ramme, er det enkeltindividene som er ansvarlige for å utøve negativ sosial kontroll.

Individualistisk og kollektivistisk oppdragelse

I Norge er det mest vanlig at barn får mer frihet jo eldre de blir. Når barna er små har de lite frihet og foreldrene bestemmer mye for barna, inkludert leggetider og når de skal spise. Etter hvert som barna blir eldre, får de mer frihet. Når de er over 18 år, er det vanlig med en stor grad av individuell frihet og selvbestemmelse. Dette omtales ofte som et individualistisk livssyn.

I samfunn med et mer kollektivistisk livssyn kan dette være helt motsatt. Der har barna mest frihet de første årene, og ofte er store deler av slekten med på å gi omsorg og ivareta

barna. Når de kommer i tenårene og ungdomsårene, kan de oppleve større begrensninger fra foreldre, slektninger eller andre. Lojalitet til storfamilie og slekt er ofte overordnet individet og den nærmeste familien. Selv om det kollektivistiske livssynet oftere knyttes til negativ sosial kontroll¹⁶ er det viktig å merke seg at dette kun forekommer i noen familier.

Ære og tilhørighet

Ære finnes i alle kulturer og er i utgangspunktet et positivt begrep som kan handle om eiendom, økonomi, status, selvfølelse og sosial tilhørighet.¹⁷ I kollektivistiske kulturer vil æren tilfalle hele familien, slekten, klanen eller stammen. På samme måte kan vanære, skam eller dårlig rykte ramme hele «kollektive» dersom normer og regler brytes.¹⁸

For mange som utøver negativ sosial kontroll handler det om et ønske eller behov for å tilhøre et fellesskap eller en familie. Når man utøver negativ sosial kontroll kan det handle om ønske om å beholde status, kontroll og æren til familien eller fellesskapet man ønsker tilhørighet til. Årsaken til negativ sosial kontroll, kan være bekymring for å bli utsatt for negativt sladder og ryktespredning i sitt miljø. De kan også være bekymret for at familien skal tape ære ved at barna ikke oppfører seg «ordentlig».¹⁹

Å få andre til å oppføre seg «riktig» kan oppleves som det viktigste og eneste rette å gjøre. I mange tilfeller handler det om seksuell og moralsk kontroll. Mens mannens verdi og mannlighet knyttes til hans evne til å beskytte kvinnen seksuelle ære, er jenters og kvinners ære i stor grad knyttet til skam og å være seksuelt «rene».²⁰

Både kvinner, menn og barn kan utsettes for æresrelatert vold.

Hva er konsekvensene?

Hvilke konsekvenser negativ sosial kontroll får for den enkelte, avhenger blant annet av i hvilken grad kontrollen påfører den som utsettes for skyld og skam. Den utsattes opplevelse av kontrollen har mye å si, særlig for psykisk helse. Det vil være stor variasjon alt etter som hvor stor del av familien og nettverket som står for kontrollen, og hvor mye fysisk og/eller psykisk makt og vold som utøves. Konsekvensene for personer som blir utsatt for negativ sosial kontroll kan være alvorlige psykiske helseproblemer og traumereaksjoner.²¹

Noen av konsekvenser av å utsettes kan være:

- Dårlig psykisk helse, lite trivsel og lav selvtillit
- Depresjon, stress, ensomhet, angst og uro
- Søvn- og konsentrasjonsproblemer
- Utfordringer med å skille egne følelser fra andres følelser (differensiering)
- Ikke evne å ta imot støtte og forsvare seg

- Selvutslettende oppførsel
- Manglende forhandlingsevne
- Vansker med å finne sin identitet
- Spiseforstyrrelser
- Selvskading

Noen ganger kan negativ sosial kontroll komme til uttrykk i form av kroppslige plager. Mange opplever at det fortsatt er tabubelagt å snakke om psykiske problemer, spesielt i enkelte innvandremiljøer.

Hvordan møte mennesker?

Alle mennesker trenger trygghet, gode relasjoner og støtte til å mestre følelser og livet.²² Mennesker trenger tilknytning og tilhørighet. Dette gjelder særlig personer som har blitt eller frykter å bli utsatt for vold, overgrep, tvang, omsorgssvikt eller liknende.

Å vise kultursensitivitet og ydmykhet i møte med andre mennesker kan være en god døråpner. Det vil kunne føre deg som er hjelper nærmere for å forstå hva som ligger bak.

Et godt sted å begynne samtaler er å anerkjenne personens sårbarhet og ressurser. Det er viktig å forsøke å se personen i lys av:

- Hva han/hun har opplevd (f.eks. press, trusler).
- Hva han/hun ikke har opplevd (f.eks. trygghet, frihet).
- Hvordan han/hun har det nå (f.eks. ønsker å forlate familien, er redd for å dra hjem til familien, etc.).

For mange kan det oppleves avgjørende å bli lyttet til, trodd på og føle seg trygg i relasjonen.

De fire trygghetene kan gjerne brukes som et hjelpemiddel²³:

- Fysisk trygghet – opplever personen seg trygg der han/hun/dere er?
- Emosjonell trygghet – opplever personen å bli lyttet til og forstått følelsesmessig?
- Sosial/relasjonell trygghet– opplever personen å kunne være ærlig og åpen?
- Kulturell trygghet– opplever personen at du forstår de kulturelle kodene?

Hvordan du møter personer som er utsatt eller som utsetter andre for negativ sosial kontroll, vil avhenge av hvem du er og om du gjør dette som privatperson eller i jobbsammenheng. Dersom du er i tvil om hva du skal gjøre eller hvor alvorlig det er, anbefaler vi å kontakte profesjonell hjelper. Forslag til hvem som kan kontaktes i hjelpeapparatet står i vedlegget.

DET DIALOGBASERTE OPPLEGGET

Vi anbefaler at en eller to personer er ansvarlige for å lede det dialogbaserte opplegget - her definert som prosessleder(e). Prosessleder kan være hvem som helst som ønsker å tilrettelegge for dialog rundt grensene mellom positiv og negativ sosial kontroll. Man trenger ikke ha mye kunnskap om temaet for å være prosessleder. Her er noen tips:

Praktiske tips i forkant av gjennomføringen

Vi anbefaler at prosessleder leser denne veilederen som du holder i hånda. Den tar for seg de aspektene av sosial kontroll vi mener er viktig å ha kjennskap til før man går i gang med dette opplegget. Før du møter gruppen kan det være en fordel å ha sett filmene, siden de danner grunnlaget for opplegget.

Filmene finner du her: www.rvtssor.no/hvemvilduvaere, www.kun.no/hvemvilduvaere og www.frihetsteateret.no. Prosessleder må sikre at det praktiske er ivarettatt før selve gjennomføringen:

- Et sted man kan være
- Invitasjon med informasjon opplegget, samt tid og sted
- Finne frem filmene og gjøre dem klare til å vise på skjerm
- Ha med denne veilederen, og leggde klart annet du ønsker å bruke til opplegget (f.eks. noe å skrive på og noe å skrive med)
- Eventuell servering (for eksempel kaffe/te og noe søtt) til deltakerne

Å skape gode rammer og forståelse

Trygghet er en forutsetning for læring og god dialog, og det er viktig å tilrettelegge for trygge rammer når man møtes for å snakke om temaer som kan oppleves utfordrende. Som prosessleder er det viktig å stille gode spørsmål, anerkjenne deltakernes bidrag og sikre god flyt. Vi anbefaler å starte med at du/dere sier ditt/deres navn, etterfulgt av en «bli-kjent-øvelse». Vi har laget en mal prosessleder kan jobbe ut ifra, men du kan gjerne bruke egne ord og supplere med erfaringer, kunnskap og historier. Prosesslederen har ikke ansvar for å finne fasit eller riktig svar, men kan ta i bruk denne veilederen som hjelp både for å belyse ulike sider av sosial kontroll, samt informere om lover og rettigheter.

Opplegget kan også brukes hvis deltakerne har forskjellig språknivå, men da må prosessleder vurdere å bruke tolk, samt sette av mer tid på gjennomføring.

Vi anbefaler å legge noen prinsipper for opplegget som prosessleder formidler til deltakerne. Disse kan gjerne skrives opp på et ark, en tavle eller flippover. Vi ønsker å fremme verdiene ydmykhet, mot og respekt. Forslag til prinsipper:

- Bidra til respektfull dialog og anerkjenn andres bidrag
- Vær åpen og positivt nysgjerrig til nye perspektiver
- Lytt aktivt og se etter andres styrker
- Unngå å dømme andres bidrag

Sosial kontroll kan være utfordrende å snakke om, og synspunkter kan oppleves provoserende og frustrerende.

Både prosessleder og deltakere kan ha egne erfaringer som kan bli forsterket. Det er viktig at det gis rom for pauser og om nødvendig avrunde dialogen på en trygg måte hvis det som blir snakket om oppleves utfordrende. Hvis noen av deltakerne åpner opp om hendelser som er vanskelig, eller sier ifra at de ønsker hjelp, så er det informasjon i vedlegget om hvem de/dere kan ta kontakt med. Det kan være til hjelp å skrive ut siden med kontaktdetaljer i tilfelle noen ønsker oversikten.

Organisering av opplegget

Det dialogbaserte opplegget kan gjennomføres på en dag eller fordeles på flere dager. Vi har laget forslag til varighet og spørsmål for de ulike øvelsene. Det er opp til prosessleder å ta i bruk dette på ønskelig måte.

Vi anbefaler at prosessleder forsøker å tilpasse opplegget til sin gruppe med hensyn til alder, kjønn og annen bakgrunn. Vi anbefaler å gjøre opplegget i denne rekkefølgen:

1. Start med å ønske velkommen og si noe om målet med samlingen. Si gjerne litt om deg selv og les opp prinsippene i avsnittet over.
2. Gjør «bli kjent-øvelser»
3. Se en film
4. Gjør opplegget som tilhører filmen
5. (Se ny film etterfulgt av opplegg)
6. Avslutt med avslutningsøvelsen: «Hvem vil du være?»

Det er viktig at filmene vises før øvelsene siden noen av spørsmålene handler om filmene.

Introduksjon til hva prosessleder kan si

Vi skal snakke sammen om ulike sider av sosial kontroll. Sosial kontroll finnes overalt, og vi er hele tiden hverandres kontrollører. Dette er vi alle utsatt for, og noe vi utsetter andre for.

Sosial kontroll defineres som ulike forsøk på å få folk til å oppføre seg slik man mener folk bør oppføre seg. Eksempler på positiv sosial kontroll kan være omsorg, kjærlighet og trygghet, og det omhandler også grensesetting og oppdragelse.

Ulike mennesker kan ha forskjellig forståelse av hva de opplever som «riktig» oppførsel, og i tillegg har vi også lover som sier noe om hva vi har lov til å ikke. Norske myndigheter definerer negativ sosial kontroll slik:

Negativ sosial kontroll forstår vi her som ulike former for oppsyn, pr ess, trusler og tvang som utøves systematisk for å sikre at enkeltpersoner lever i tråd med familiens eller gruppens normer. Kontrollen kjennetegnes ved at den er systematisk og kan bryte med den enkeltes rettigheter i henhold til blant annet barnekonvensjonen og norsk lov.

Før vi går mer inn på dette skal vi bli litt bedre kjent med hverandre.

REFLEKSJONSØVELSER

Tema: Bli kjent

Antall deltakere: 4-50 deltakere.

Materiell: Ingenting

Varighet: 5-30 minutter (avhengig av innledningen du velger å holde, samt om du lar noen kommentere og hvor mange øvelser du velger å gjøre).

BLI KJENT-ØVELSE: «Stå på linje»

Hva og hvorfor:

Dette er en øvelse som brukes som oppvarming, for å gjøre deltakerne i gruppen bedre kjent og få alle i tale. Øvelsen vil også forberede gruppen på metodene som brukes videre i opplegget.

Hvordan:

Gjør plass til at alle kan stå på en linje. Pek hvor linjen kan gå fra den ene siden av rommet til den andre. Fortell så at dette er en skala, hvor man må snakke med de andre i øvelsen for å kunne plassere seg riktig i forhold hverandre. Man kan benytte hele linjen. Les deretter opp spørsmål som deltakerne må ta stilling til.

Eksempel på spørsmål til «Stå på linje»:

- På gulvet later vi nå som det er en linje hvor bokstaven «A» er i den ene enden, mens bokstaven «Å» er i den andre

enden. Bokstavene M, N, O, P er nok i midten her et sted. Plasser dere alfabetisk på en linje etter fornavn. Når dette er gjort vil jeg be alle si navnet sitt høyt. Vi starter med de nærmest A.

- Nå skal dere stille dere fra null og bortover på samme linje. De som har sovet minst i natt skal stille seg i denne enden, og de som har sovet mye i den andre enden. Når dette er gjort vil spørre noen av dere om å fortelle hvor lenge du har sovet.
- Nå skal dere stille dere etter hvor morsom du opplever at du er. På denne siden kan dere som er veldig morsomme stille dere, og på den andre siden kan dere som er lite morsomme stille dere. Det er også lov å plassere seg i midten et sted.

Når dette er gjort kan du stille oppfølgingsspørsmål til noen av deltakerne: Hva er bra med å stå der du gjør nå? Hvorfor stilte du deg der? Hva betyr det? Hvordan opplever andre deg når du er så morsom/lite morsom?

Avslutt med å takke for deltakelse, og be dem sette seg.

«TROR DU IKKE VI VIL DET BESTE FOR DEG?»

Nå skal vi se filmen «Tror du ikke vi vil det beste for deg?». Her vil vi møte Mona og hennes flerkulturelle familie. Filmen varer kun i noen minutter. Deretter skal vi snakke og gjøre øvelser som handler om omsorg, grenser og bekymring.

Tid: 40-95 minutter

Antall deltakere: 4-50 personer

Materiell: skjerm hvor filmen kan vises, penn, lapper/post-it lapper.

REFLEKSJONSØVELSE 1:

Ulike former for omsorg

Varighet: 10-15 minutter

Å vise omsorg er det samme som å bry seg om noen. Hvordan omsorg og kjærlighet vises, varierer historisk og kulturelt, og fra person til person. Omsorg vil variere om du er spedbarn eller eldre, både hvor stort behov det er og innhold i behovet. I dette opplegget snakker vi om ulike former for omsorg, og ulike måter å vise omsorg på.

Omsorg er en form for positiv sosial kontroll, men kan også bevege seg over til negativ sosial kontroll.

Diskuter ulike former for omsorg dere har sett i filmen? Snakk sammen to og to i fem minutter. Deretter deler vi noen av refleksjonene i plenum.

REFLEKSJONSØVELSE 2:

Grensene mellom positiv og negativ sosial kontroll

Varighet: 10-20 minutter

Grensene mellom hva som kan oppfattes som positiv og negativ sosial kontroll kan være glidende og vi kan ha ulik oppfatning av det.

Bruk fem minutter og skriv ned minst et eksempel/stikkord på noe du mener kan oppfattes som positiv sosial kontroll og et eksempel på negativ sosial kontroll i filmen med Mona. Skriv et eksempel på hver lapp. Når dere har gjort det kan dere legge de lappene som handler om positiv sosial kontroll på denne siden (f.eks. på et bord/henge de opp på en side av veggen, etc.), og de lappene som omhandler negativ sosial kontroll på den andre siden. Prosessleder kan gjerne lese opp noen av lappene når alle er ferdige.

Forslag til oppfølgingsspørsmål:

- Er det noen som vil fortelle hva de skrev?
Flott om du kan begrunne svaret.
- Var det enkelt å se hvor grensene går?
- Hvordan opplevde dere denne oppgaven?

REFLEKSJONSØVELSE 3:

Grensesetting

Varighet: 10-20 minutter

Hvordan:

Gjør plass til at alle kan stå på en linje. Pek på hvor linjen kan gå fra den ene til den andre siden av rommet. Fortell så at dette er en skala: stille deg på venstre side dersom du mener ja på spørsmålet, og på høyre side dersom du mener nei. Dersom du mener litt både og, kan du stille deg på midten.

(Dersom du opplever stor usikkerhet i gruppen, kan du la dem snakke sammen to og to i et par minutter. Det vil ofte gi trygghet i egne refleksjoner, samt bedre forståelse av oppgaven.)

Første påstand er:

«Det er god omsorg å sette grenser for barna sine.»

Oppfølgingsspørsmål:

- Kan en av dere fortelle hvorfor du stilte deg der?
- Hva med dere andre?
- Gjelder det alle typer grenser?
- På hvilken måte tror du friheten kan endres med alderen?
- Hvorfor tror du foreldrene viser omsorg og grensesetting slik de gjør i filmen?
- Hva tenker du er årsaken til at de setter grenser for Mona?

Andre påstand er:

«Det er god omsorg å gi barnet frihet til å ta egne valg.»

Oppfølgingsspørsmål:

- Kan en av dere fortelle hvorfor du stilte deg der?
- Hva med dere andre?
- Gjelder dette alle typer frihet?
- Kan det være noe som kan kalles misforstått frihet?

- På hvilken måte tror du friheten kan endres med alderen?
- Tror du at grensene ville endret seg dersom du flyttet til et annet land hvor kultur og grensesetting var annerledes?
- Hva tror du er grunnen til at Mona ikke får ta egne valg?

Tredje påstand er:

«Det er bra å sette forskjellige grenser for gutter og jenter.»

Oppfølgingsspørsmål:

- Kan en av dere fortelle hvorfor du stilte deg der?
- Hva med dere andre?
- Synes du det er greit å bli behandlet annerledes på grunn av ditt kjønn?
- På hvilken måte tror dere gutter og jenter kan oppleve grensesetting og kontroll ulikt?

Fjerde påstand er:

«Jeg ville endret grensene dersom jeg flyttet til et land hvor kulturen og grensesettingen var annerledes.»

Oppfølgingsspørsmål:

- Kan en av dere fortelle hvorfor du stilte deg der?
- Hva med dere andre?
- På hvilken måte tror du at du ville endret grensene?
- Er det noen her som har flyttet til et annet land og som har lyst til å fortelle om det har endret på dine grenser?

REFLEKSJONSØVELSE 4:

Bekymring

Varighet: 10-40 minutter

I filmen ser vi at både faren, moren og Mona er bekymret. Hva er de ulike personene i filmen bekymret for?

Snakk sammen fire og fire i fem minutter.

(Etter ca. fem minutter):

- Kan noen fortelle hva dere snakket om?
- Hva tror dere de er bekymret for?
- Hvorfor tror dere de er bekymret?

Nå skal vi gjøre en øvelse hvor vi bruker fire hjørner med fire ulike holdninger.

Spørsmålet er: Foreldrene er bekymret, hva skal de gjøre?

Nå deler jeg dere inn i fire grupper hvor hver gruppe får en påstand/holdning, som dere skal prøve å forsvare.

Still dere i det hjørnet jeg sier:

- Hjørne 1: De må stramme inn grensene for Mona.
- Hjørne 2: De må be om hjelp fra familie og venner til å holde øye med henne.
- Hjørne 3: De må snakke med noen på skolen eller andre instanser.

- Hjørne 4: Annet (Hvis de ikke kommer på noe på annet, kan du hjelpe de med dette. Det kan for eksempel være å vente å se, å holde utkikk etter henne, å stole på henne, kontakte noen i utlandet som kan hjelpe.)

Snakk i noen minutter i gruppa om hvordan dere kan forsvare deres holdning. Deretter ber du hvert hjørne fortelle om sine holdninger i plenum. Etterpå kan du be dem velge selv hvilket hjørne de ønsker å stå i. Påstandene i hvert hjørne er fortsatt like. Når alle har stilt seg i et hjørne ber du noen av dem begrunne sitt valg. Dersom du har tid, kan du be noen reflektere rundt oppgaven og påstandene.

Eventuelle oppfølgingsspørsmål:

- Mora er bekymret for hva andre vil si, hva vil folk si om dem tror du?
- Var det noe annet du la merke til i filmen eller med øvelsene?

Avsluttende ord:

Det kan være godt å ramme opplegget inn med noen avsluttende ord om grensesetting og om årsaker til hva som kan ligge bakenfor. Her er forslag til hva som kan sies:

For mange som utøver negativ sosial kontroll handler det om et ønske eller behov for å tilhøre et fellesskap eller en familie. Når man utøver negativ sosial kontroll kan det handle om å beholde status, kontroll og æren til denne familien eller dette fellesskapet man ønsker tilhørighet til. Det kan handle om at man er bekymret for å bli utsatt for negativ sladder og ryktespredning i sitt miljø. De kan være bekymret for at familien skal tape ære ved at barna ikke

oppfører seg «ordentlig». Mange opplever at deres religion, identitet, sosiale- og økonomiske status og kultur er under press og blir derfor usikre. Å utøve negativ sosial kontroll kan være et forsøk på å ta kontrollen tilbake.

Å møte mennesker som utsetter andre for negativ sosial kontroll med undring og dialog kan være en god måte å gå frem på. Mange er ikke klar over hva som er rett og galt, mangler informasjon og kjennskap om samfunnet og rettigheter, samt hvordan få hjelp til bekymringene sine.

Avslutt med å anerkjenn deltakernes bidrag, og gå direkte til neste film og opplegg, eller avslutt med «avslutningsøvelsen» dersom dere er ferdige for dagen.

Å være menneske er så fryktelig stort
Ingen kan kjenne deg
Ikke helt
Du har en hel verden inni deg
Som de rundt deg ikke lar deg vise

*Utdrag fra slampoesien i filmen,
«Ingen kan kjenne deg, ikke helt»*

«INGEN KAN KJENNE DEG. IKKE HELT.»

Nå skal vi se filmen «Ingen kan kjenne deg, ikke helt». Her vil vi møte Sara og ulike mennesker som påvirker henne. Den varer kun i noen minutter. Deretter skal vi snakke og gjøre øvelser som handler om relasjoner, identitet, krysspress og dobbeltliv.

Tid: 40-80 minutter

Antall deltakere: 4-50 personer

Materiell: skjerm hvor filmen kan vises, penn, lapper/post-it lapper.

REFLEKSJONSØVELSE 1:

Hvem er du?

Varighet: 10-15 minutter

Mennesker trenger tilhørighet og trygghet. Venn, familiemedlem, bekjent, nabo og kollega er eksempler på roller mange har og som handler om tilhørighet. Gjennom ulike relasjoner får mennesker en betydning for hverandre, og påvirker hverandre. Gode relasjoner er nødvendig for sunn menneskelig utvikling.

Vi forholder oss til mange mennesker i løpet av livet. Noen relasjoner er langvarige, noen er dype og betydningsfulle, mens noen mindre betydningsfulle. Man kan befinne seg fysisk langt fra hverandre, og allikevel ha en relasjon. Det er i relasjoner med hverandre vi utsetter og utøver sosial kontroll, enten den er positiv eller negativ. Det er når relasjoner er betydningsfulle at sosial kontroll får størst effekt.

Nå skal dere få beskrive dere selv i tre minutter. Du trenger et ark hvor du tegner deg selv i midten. Rundt deg skriver du stikkord om hvem du er. Etter tre minutter deler du med den du sitter ved siden av.

Refleksjon:

Se på stikkordene du har skrevet. Hvis du for eksempel har skrevet «datter, fotballspiller og skoleelev» er dette eksempler på din identitet og ulike grupper i samfunnet.

Vi definerer oss selv mye ut ifra hvilke grupper vi tilhører. Ofte møter vi ulike forventninger i ulike grupper, og vi kan oppleve at vi selv oppfører oss ulikt avhengig av hvem vi er sammen med. Når ulike grupper har forventninger som kolliderer med hverandre, kaller vi det for krysspress.

Oppfølgingsspørsmål:

- På hvilken måte kan du oppleve krysspress i din hverdag?
- Når dine verdier står i motsetning til/kolliderer med andres verdier, hva gjør du da?
- På hvilken måte kan det å tilhøre en gruppe oppleves positivt eller utfordrende?

REFLEKSJONSØVELSE 2:

Krysspress

Varighet: 10-20 minutter

I filmen ser vi at Sara opplever krysspress. Nå skal dere diskutere hvilke ulike press Sara kan oppleve.

Del gruppen i tre. Dere skal nå snakke i fem minutter på gruppa om presset Sara kan føle fra ulike hold. Forsøk å se for dere hvordan hun har det. Siden dere kun har fått et lite innblikk i Sara sitt liv, kan dere være kreative og komme med forslag. Skriv gjerne ned stikkord på en lapp:

Gruppe 1: Hvilket press kan Sara oppleve fra venner?

Gruppe 2: Hvilket press kan Sara oppleve fra familien?

Gruppe 3: Hvilket press kan Sara oppleve Sara fra andre?

Etter fem minutter ber du en person fra hver gruppe fortelle i to minutter. Prosessleder kan gjerne tegne/skrive ned innspillene på et stort ark slik at deltakerne kan se hvilke krysspress Sara står i.

REFLEKSJONSØVELSE 3:

Dobbeltliv

Varighet: 15-30 minutter

Når noen opplever ulike press på hvem en skal være, så kan en ende opp med å leve et dobbeltliv, og noen ganger trippelliv. Det finnes ulike grader av dette, men hovedpoenget er at en holder det «andre livet» skjult for noen. Snakk sammen med den/de du sitter ved siden av om det å leve et dobbeltliv. Etterpå vil jeg be noen dele det dere har snakket om.

(Dersom du opplever at deltakerne er trygge på hverandre, kan du oppfordre dem til å snakke med noen de ikke har snakket så mye med før):

- I filmen ser vi at Sara skifter klær på vei til fest. Hvorfor tror dere hun gjør det? Hvor tror dere hun opplever dette presset fra? På hvilken måte kan dette være tegn på at Sara lever dobbeltliv?

- Hvilke konsekvenser kan hun få av å leve dobbeltliv?

REFLEKSJONSØVELSE 4:

Å møte Sara

Varighet: 5-15 minutter

Det er tydelig Sara står i krysspress og at dette er vanskelig for henne. Reflekter først på egen hånd i tre minutter:

- Hvordan kunne du ha vært et godt menneske for Sara å møte?
- Hvis du kjenner ei/en som Sara, hvordan kan du være et godt medmenneske eller hjelper?
- Se gjerne for deg at Sara kommer til deg og ber om hjelp. På hvilken måte vil du forsøke å møte henne og hvilke råd vil du gi henne?

Del først med sidemannen i tre minutter. Diskuter deretter i mindre grupper på maks fem personer.

Avsluttende ord:

Det kan være godt å ramme opplegget inn med noen avsluttende ord om relasjoner og om hvordan vi kan bidra. Her er forslag til hva som kan sies:

Vi trenger mennesker som tør å møte andre som står i krevende situasjoner og våger å være nær, skape trygghet og bygge relasjoner.

Avslutt med å anerkjenn deltakernes bidrag, og gå direkte til neste film og opplegg eller avslutt med «avslutningsøvelsen» dersom dere er ferdige for dagen.

«JEG ER MER ENN HVA DU SER»

Nå skal vi se filmen «Jeg er mer enn hva du ser». Her vil vi møte David og bli bedre kjent med hvilke utfordringer han har. Den varer kun i noen minutter. Deretter skal vi snakke og gjøre øvelser som handler om frihet og begrensninger.

Tid: 25-70 minutter

Antall deltakere: 4-50 personer

Materiell: skjerm hvor filmen kan vises, penn, lapper/post-it lapper.

REFLEKSJONSØVELSE 1:

Hvordan er det å være David?

Varighet: 5-15 minutter

Hvordan tror du det er å være David? Hva legger du spesielt merke til? Diskuter to og to. Del i plenum.

Oppfølgingsspørsmål:

- I filmen sier David at «jeg er usynlig på en annerledes

måte fordi ingen kan se hva som plager meg».

Hva tenker du om det?

- I filmen ser vi også at David blir mobbet og utestengt.

Hvordan tror du det påvirker livet hans?

På hvilken måte tror du mennesker kan oppleve mobbing og utestengning som følge av å bli utsatt for negativ sosial kontroll?

REFLEKSJONSØVELSE 2:

Hvem bestemmer?

Varighet: 15-25 minutter

David er med i en menighet med tydelige regler, og foreldrene vil at han skal følge disse reglene. I denne øvelsen skal dere stille dere på en skala fra en til fem. En er helt til venstre og fem er helt til høyre. Dersom du er helt

enig, går du til en. Dersom du er helt uenig, går du til fem. Dere kan også stille dere mot midten.

- Foreldrene burde påvirke hvilken utdanning David bør ta.
Be noen fortelle hvorfor de valgte å stå der på skalaen.
- Foreldrene burde være med å bestemme hvilke fritidstilbud David kan delta på.
Be noen fortelle hvorfor de valgte å stå der på skalaen.
- David burde velge partner med samme bakgrunn.
Be noen fortelle hvorfor de valgte å stå der på skalaen.
- Foreldrene burde overbevise han om at deres religion er riktig.
Be noen fortelle hvorfor de valgte å stå der på skalaen.
- David er redd for hva andre mener om han i menigheten, hjemme og på skolen. David burde bry seg mindre om hva andre mener om han.
Be noen fortelle hvorfor de de valgte å stå der på skalaen.

Oppfølgingsspørsmål:

- Hva med dere? Er dere opptatt av hva andre mener om dere?

Det kan være utfordrende å vite hva man skal svare på de ulike utsagnene. Noen av dem beveger seg i gråsonen mellom positiv og negativ sosial kontroll. Det ligger ofte mye omsorg og kjærlighet bak ønskene man har for andre og handlingene man gjør. I menneskerettighetene og barnekonvensjonen er det noen retningslinjer som gjør det enklere å se hvor grensene går. For eksempel står det i barnekonvensjonen artikkel 31 at alle barn har rett til lek og fritid. Videre står det i artikkel 12 at alle barn har rett til å si sin mening og bli hørt.²⁴ Barneloven §33 sier at barn skal få mer medbestemmelse jo eldre de blir, og når de er 15 år kan de selv velge utdanning, trossamfunn og andre organisasjoner.²⁵ Straffeloven §253 sier at det er forbudt å presse og tvinge noen til å gifte seg mot sin vilje.²⁶ Dette kan hjelpe oss i å se hvor noen av grensene går.

REFLEKSJONSØVELSE 3:

Hvem kan hjelpe David?

Varighet: 15-30 minutter

Nå skal vi gjøre en øvelse som handler om at du skal se for deg at du kjenner David, og at du har en følelse av at han ikke har det bra. Jeg gir dere nå fire handlingsalternativer dere kan velge mellom. Hvert hjørne representerer en handling, og du skal gå til det hjørnet du er mest enig i.

De fire handlingene er:

- Handling 1: Du snakker med Davids familie, og sier at du har hørt at sønnen deres ikke har det bra.
- Handling 2: Du tar kontakt med David direkte.
- Handling 3: Du gjør ingenting fordi det er en privatsak.
- Handling 4: Annet som du selv velger å utdype. (Hvis de ikke kommer på noe på annet, kan du hjelpe dem med dette. Det kan for eksempel være å vente å se, å holde utkikk etter ham, spørre andre, ta kontakt med menigheten, etc.)

Nå kan du gå til det hjørnet du er mest enig i. Der kan du snakke med de andre i hjørnet dersom andre har valgt det samme som deg. Dersom du står alene, er det fint om du kommer på noen gode argumenter for hvorfor du står der. Etter to-fem minutter kan en eller to fra hvert hjørne fortelle om hvorfor de står der.

Det kan være vanskelig å vite hva man skal gjøre i tilfeller hvor man er usikker eller har en bekymring. Vårt viktigste budskap er at vi håper at vi kan tørre å gå nærmere og prøve å forstå personen. Vi mener at dersom vi får større forståelse for hva andre mennesker har opplevd, hva de ikke har opplevd eller fått dekket av grunnleggende behov, og hvor de er i dag, vil vi bli bedre mennesker i møte med dem.²⁷

Dersom du er i tvil om hva du skal gjøre eller hvor alvorlig det er, anbefaler vi å kontakte profesjonelle aktører. Forslag til hvem som kan kontaktes i hjelpeapparatet står i vedlegget.

Avslutt med å anerkjenn deltakernes bidrag og avslutt med «avslutningsøvelsen».

Tid: 25-70 minutter

Antall deltakere: 4-50 personer

Materiell: skjerm hvor filmen kan vises, penn, lapper/post-it lapper.

AVSLUTNINGSØVELSEN:

Hvem vil du være?

Varighet: 15-30 minutter

Denne avslutningen kan brukes etter alle filmene: Nå nærmer vi oss slutten, og vi skal gjøre en siste øvelse sammen. Den heter «Hvem vil du være?».

De fleste av oss ønsker at noen bryr seg om oss. Vi ønsker at noen tør å spørre hvordan vi har det og være positivt nysgjerrige. Vi vet at mange som har det vanskelig, står i krysspress og i usikkerhet. Hvis man ikke føler tilhørighet og mangler trygge personer rundt seg kan det være vanskelig å vite hva man skal gjøre og hvem som kan hjelpe. Noen som oppsøker hjelp opplever avvisning, og at både de man kjenner og de som er profesjonelle ikke har forstått dem eller forsøkt å hjelpe dem nok.

Til slutt vil vi reflektere over hvordan vi vil at andre skal være mot oss, og hvordan vi selv kan være gode medmennesker for andre. Tenk over disse spørsmålene:

- Tenk deg at du har det vanskelig.
Hvordan vil du at andre mennesker skal være mot deg?
- Hvem kan du be om hjelp?
- Hvordan kan du hjelpe andre?
- Hva mener du er gode verdier og holdninger å ha i møte med personer utsatt for eller som utsetter andre for negativ sosial kontroll?

Disse spørsmålene kan dere bruke fem minutter på alene. Deretter snakker du med sidemannen om dette i fem minutter. Forsøk å komme opp med minst fem stikkord. De kan gjerne skrives på en lapp. Noen kan gjerne dele det de har snakket om i plenum etter fem minutter.

Nå skal vi straks avslutte. Er det noen som helt avslutningsvis vil fortelle hva er det viktigste vi har snakket om i dag?

Avslutningsvis vil jeg si at det er individuelt hva de som utsettes for negativ sosial kontroll trenger og ønsker. Det avhenger blant annet av alvorlighetsgrad, varighet og hvor komplekst det er. Men grunnleggende kan man si at alle personer trenger trygghet, gode relasjoner og støtte til å mestre følelser og livet.²⁸ Mennesker trenger tilknytning og tilhørighet. Vi håper at dette opplegget kan gjøre oss i stand til å våge å gå nærmere personen.

I mange tilfeller har den som blir utsatt en sterk relasjon og tilknytning til den eller de som utøver negativ kontroll. Det er viktig å forstå hvor lojale mange er mot de som utøver negativ sosial kontroll, og derfor hvor avgjørende det kan være å ikke kontakte familien og nettverket. I noen tilfeller må man kontakte profesjonelle hjelpeinstanser. Profesjonelle hjelpere kan gi gode råd med tanke på riktig hjelp og sikkerhet, både for den du er bekymret for og for din egen del.

Jeg har skrevet ut denne listen over rettigheter og plikter, og hvem du kan henvende deg til om du opplever negativ sosial kontroll eller kjenner noen du er bekymret for. Jeg legger den her så kan de som vil ta et eksemplar.

Da vil jeg si takk for i dag, og takk for god deltakelse.

A series of horizontal blue lines spanning the width of the page, providing a template for handwriting practice. The lines are evenly spaced and extend from the left margin to the right margin, starting from the top of the page and continuing down to the bottom.

RETTIGHETER OG PLIKTER

Opplysningsplikt og avvergeplikt

Alle offentlig ansatte har opplysningsplikt til barnevernet. Denne plikten er todelt: Du skal på eget initiativ og uoppfordret informere barneverntjenesten når du er bekymret (omtales som «meldeplikt»), og du plikter å gi opplysninger når barneverntjenesten ber om det.

Ifølge barnevernloven § 6-4 har alle yrkesutøvere plikt til å gi opplysninger til barnevernet når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt. Opplysningsplikten går foran taushetsplikten.

Avvergeplikt: Å gi opplysninger til barneverntjenesten vil ikke alltid gi barnet tilstrekkelig og rask nok beskyttelse. Du må da vurdere hvorvidt du har avvergeplikt og dermed plikt til å varsle politiet.

Ifølge straffelovens § 196 om avverge er enhver forpliktet til å «avverge en straffbar handling eller følgene av den, på et tidspunkt da dette fortsatt er mulig og det fremstår som sikkert eller mest sannsynlig at handlingen er eller vil bli begått». Den generelle avvergeplikten innbefatter alle. Nettopp fordi sosial kontroll er sterkt knyttet til barneoppdragelse og barnets juridiske rettigheter, og fordi sosial kontroll kan føre til ulovlige handlinger er det viktig å kjenne til hvilke rettigheter både barn og voksne har.

Utvalgte artikler i menneskerettighetskonvensjonen

Alle mennesker er født frie og har like rettigheter uavhengig av kjønn, alder, legning, livssyn eller nasjonalitet. Dette kalles menneskerettigheter.

Artikkel 3: Enhver har rett til liv, frihet og personlig sikkerhet.

Artikkel 16: Voksne menn og kvinner har rett til å gifte seg og stifte familie uten noen begrensninger som skyldes rase, nasjonalitet eller religion. Ekteskap må bare inngås etter fritt og fullt samtykke av de vordende ektefeller.

Artikkel 18: Enhver har rett til tanke-, samvittighets og religionsfrihet.

Artikkel 19: Enhver har rett til menings- og ytringsfrihet. Utvalgte artikler i barnekonvensjonen
Barnekonvensjonen er en menneskerettighetskonvensjon som gir barna krav på spesiell juridisk beskyttelse. Her er utvalgte artikler:

Artikkel 12: Barnet har rett til å si sin mening i alt som vedrører det, og barnets meninger skal tillegges vekt.

Artikkel 14: Barnet har rett til tanke-, samvittighets- og religionsfrihet. Staten skal respektere foreldrenes retter og plikter til å opplyse barnet om sine rettigheter i slike spørsmål.

Artikkel 15: Barnet har rett til organisasjons- og forsamlingsfrihet.

Artikkel 16: Barnet skal ikke utsettes for vilkårlig eller ulovlig innblanding i sitt privatliv, i familien, i hjemmet eller i korrespondansen sin.

Artikkel 31: Barnet har rett til hvile, fritid og lek, og til å delta i kunst og kulturliv.

Utvalgte artikler fra norsk barnelov

Barnekonvensjonen er en del av norsk barnelov. Barneloven er enda mer konkret på barnas rettigheter ut i fra alderen deres. Her presenterer vi utvalgte paragrafer. Alle paragrafer kan leses på www.lovdatab.no

§ 31: Fra barnet er 7 år skal foreldrene høre hva barnet har å si før de tar avgjørelser for barnet. Barnets meninger skal bli vektlagt etter alder og modenhet. Det skal legges stor vekt på hva barnet har å si fra 12 års alder.

§ 32: Fra 15 år bestemmer barnet helt selv over valg av utdanning, og kan melde seg inn eller ut av organisasjoner og trossamfunn.

§ 33: Barnet skal få mer og mer ansvar/selvbestemmelserett med alderen fram til det blir myndig.

Utvalgte artikler fra norsk straffelov

Norsk lov gir oss alle en rekke rettigheter og plikter. I og med at vi har nevnt at tvangsekteskap og vold kan være en konsekvens av negativ sosial kontroll presenterer vi de aktuelle paragrafer i forenklet form: For å lese hele straffeloven kan du gå inn på www.lovdatab.no

§253 Tvangsekteskap. Å bruke vold, frihetsberøvelse eller press til å tvinge noen til å inngå ekteskap er forbudt. Det er også forbudt å medvirke til at noen blir utsatt for tvangsekteskap.

§ 254 Frihetsberøvelse. Den som ved innesperring, bortføring eller på annen måte rettsstridig fratrar noen frihet, straffes.

§282 Mishandling i nære relasjoner. Det er forbudt å utøve vold, trusler, tvang, frihetsberøvelse eller andre krenkelser mot nåværende eller tidligere ektefelle eller samboer, ektefelles eller samboers slektning, sin slektning, noen i sin husstand eller noen i sin omsorg.

DISSE KAN DU HENVENDE DEG TIL

• Politiet og barnevernet

Hvis noens liv eller helse står i fare må du umiddelbart melde fra til politiet.

Kontakt politiet på: 02800, eller nødnummer: 112.

Hvis personen du er bekymret for er under 18 år bør du også ta kontakt med barnevernet.

Finn din nærmeste barnevernstjeneste her:

www.barnevernvakten.no

• Alarmtelefonen for barn og unge

Dette er en nødtelefon for barn og unge, men også voksne kan ringe for å melde sin bekymring.

Telefon: 116 111

• Krisesenter

Krisesentre gir beskyttelse, sikkerhet, råd og veiledning til kvinner, menn og barn som blir utsatt for vold i nære relasjoner.

Her finner du informasjon om krisesenter som er nærmest deg: www.krisesenter.com/finn-ditt-krisesenter

• Minoritetsrådgiver, rådgiver eller helsesykepleier på skolen

Dersom deltakere er i skolealder og har behov for å snakke med noen, så kan du som er prosessleder hjelpe dem å komme i kontakt med rådgivere eller helsesykepleier på skolen.

• Røde Kors-telefonen

Røde Kors-telefonen gir veiledning til både barn og voksne. De har taushetsplikt og du kan ta kontakt helt anonymt.

Chatt på: www.rodekorstelefonen.no

Telefon: 815 55 201

E-mail: info.tvangsekteskap@redcross.no

• Kompetanseteam mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll

Kompetanseteamet er et nasjonalt fagteam som bistår hjelpeapparatet i konkrete saker som omhandler tvangsekteskap, kjønnslemlestelse eller andre former for æresrelatert vold. Dersom du er usikker om en sak kan de kontaktes.

E-mail: kompetanseteamet@bufdir.no

Telefon: 478 090 50

• Hjelpeskilden Norge

En frivillig organisasjon som yter hjelp og støtte til mennesker i problematiske religiøse bruddprosesser.

E-mail: info@hjelpeskilden.no

Telefon: 917 72 706

For mer utfyllende informasjon:

- IMDis nettportal «NORA»
- Dinutvei.no
- Rettentil.no
- Snakkemedbarn.no
- Bufdir.no/vold
- Voldsveileder.nkvts.no

REFERANSER

- ¹ RVTS Sør: FagHjerte - RVTS Sørs Verdigrunnlag og FagProfil. RVTS Sør, 2016
- ² Smette og Rosten: Et iaktatt foreldreskap. Om å være foreldre og minoritet i Norge. Nova rapport 3/19. Oslo Metropolitan University, 2019
- ³ Stage og Thygesen: Adfærds kontroll og tænkefængsel: Børns oplevelser med negativ social kontrol», Roskilde Festival Forening og Børns vilkår, 2019
- ⁴ Ugelvik: Sosial kontroll. Universitetsforlaget. Oslo, 2019
- ⁵ Friberg og Bjørnset: Migrasjon, foreldreskap og sosial kontroll. Fafo-rapport, 2019:01
- ⁶ Ugelvik: Sosial kontroll. Universitetsforlaget. Oslo, 2019
- ⁷ Justis og beredskapsdepartementet: Retten til å bestemme over eget liv. Handlingsplan mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse, 2017-2020
- ⁸ Rettentil.no
- ⁹ Bufdir.no: Negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og æresrelatert vold – en veileder fra barnevernstjenesten.
- ¹⁰ Kompetanseteamet mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll, 2018
- ¹¹ Ugelvik: Sosial kontroll. Universitetsforlaget. Oslo, 2019
- ¹² Friberg og Bjørnset: Migrasjon, foreldreskap og sosial kontroll. Fafo-rapport, 2019:01
- ¹³ Friberg og Bjørnset: Migrasjon, foreldreskap og sosial kontroll. Fafo-rapport, 2019:01
- ¹⁴ Smette og Rosten: Et iaktatt foreldreskap. Om å være foreldre og minoritet i Norge. Nova rapport, 3/19. Oslo Metropolitan University, 2019
- ¹⁵ Hjelpeskilden: Små sko – stor tro. Hvordan møte barn og unge som vokser opp i strenge religiøse miljøer? Hjelpeskilden. Moss, 2017
- ¹⁶ Skytte: Etniske minoritetsfamilier og sosialt arbejde. Hans Reitzels Forlag. København, 2004
- ¹⁷ Wikan: Ære og drab. Fadime – en sak til ettertanke. Gyldendal. København, 2003
- ¹⁸ Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi): Arbeid mot tvangsekteskap. En veileder. Oslo. IMDi, 2000
- ¹⁹ Rettentil.no
- ²⁰ Harnes: Hvordan forstå æresrelatert vold. Gyldendal norsk forlag. Oslo, 2019
- ²¹ Rettentil.no
- ²² Bath: “The Three Pillars of Trauma-Informed Care”. Reclaiming Children and Youth 17, no 3, 17-21, 2008
- ²³ Bath: “The Three Pillars of Trauma-Informed Care”. Reclaiming Children and Youth 17, no 3, 17-21, 2008
- ²⁴ www.reddbarna.no/vaart-arbeid/barns-rettigheter/barnekonvensjonen-i-kortversjon
- ²⁵ Barnelova: Lov om barn og foreldre m.v. av 01.01.1982. Hentet fra: www.lovdatab.no/dokument/NL/lov/1981-04-08-7. 1982
- ²⁶ Straffeloven. Lov om straff m.v. av 20.05.2005. Annen del. De straffbare handlingene. Kapittel 24. Vern av den personlige frihet og fred. Hentet fra: www.lovdatab.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28/KAPITTEL_2-9#KAPITTEL_2-9. 2005
- ²⁷ RVTS Sør: FagHjerte - RVTS Sørs Verdigrunnlag og FagProfil. RVTS Sør, 2016
- ²⁸ Bath: “The Three Pillars of Trauma-Informed Care”. Reclaiming Children and Youth 17, no 3, 17-21, 2008

SAMARBEIDSPARTNERE

KUN jobber med likestilling, inkludering og ikke-diskriminering på tvers av diskrimineringsgrunnlag i Norge og internasjonalt. Rettferdighet og likeverd er våre kjerneverdier. Vi arbeider for et samfunn hvor alle mennesker har like muligheter og rettigheter på alle samfunnsområder, som politikk, familieliv, arbeidsliv og fritid. Vi er en brobygger mellom forsknings- og praksisfeltet. Vi holder foredrag, kurs og workshops, skriver rapporter og kunnskapsgrunnlag, og driver informasjons- og pådriverarbeid om likestilling og mangfold.

WWW.KUN.NO

Frihetsteateret er et demokratisk ensemble som lager forestillinger/ filmer om ulike vanskelige temaer i samfunnet. Alltid med mål om å ta samfunnsansvar og skapet et mer inkluderende og likestilt samfunn. Frihetsteateret bruker Forumteater som metode. Målet er å gi rom for positiv sosial endring gjennom å forstå og endre de strukturene som hindrer hvert enkeltindivid i å være fri i eget liv. Vi vil skape kunst som gir større rom for forståelse og som fanger opp det sårbare i det å være menneske.

WWW.FRIHETSTEATERET.NO

RVTS Sør (Regionalt ressurscenter om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging) er et kompetansehevings- og formidlingssenter innen psykologiske traumer. Vi er et bredt sammensatt fagmiljø som omsetter kunnskap til praksis gjennom kurs, programmer og formidlingsarbeid. Vi har spesiell kompetanse på traumer og traumebevisst praksis for barn og unge. Med røtter i verdier som «mot, ydmykhet og anerkjennelse» ønsker vi å bidra til at hjelpere blir gode menneskemøtere. Vårt samfunnsoppdrag er å være en tjeneste for tjenestene innen feltene vold og overgrep, traumatisk stress, flyktninger/ tvungen migrasjon, selvmordsforebygging og psykososial beredskap.

WWW.RVTSSOR.NO

likestillingssenteret

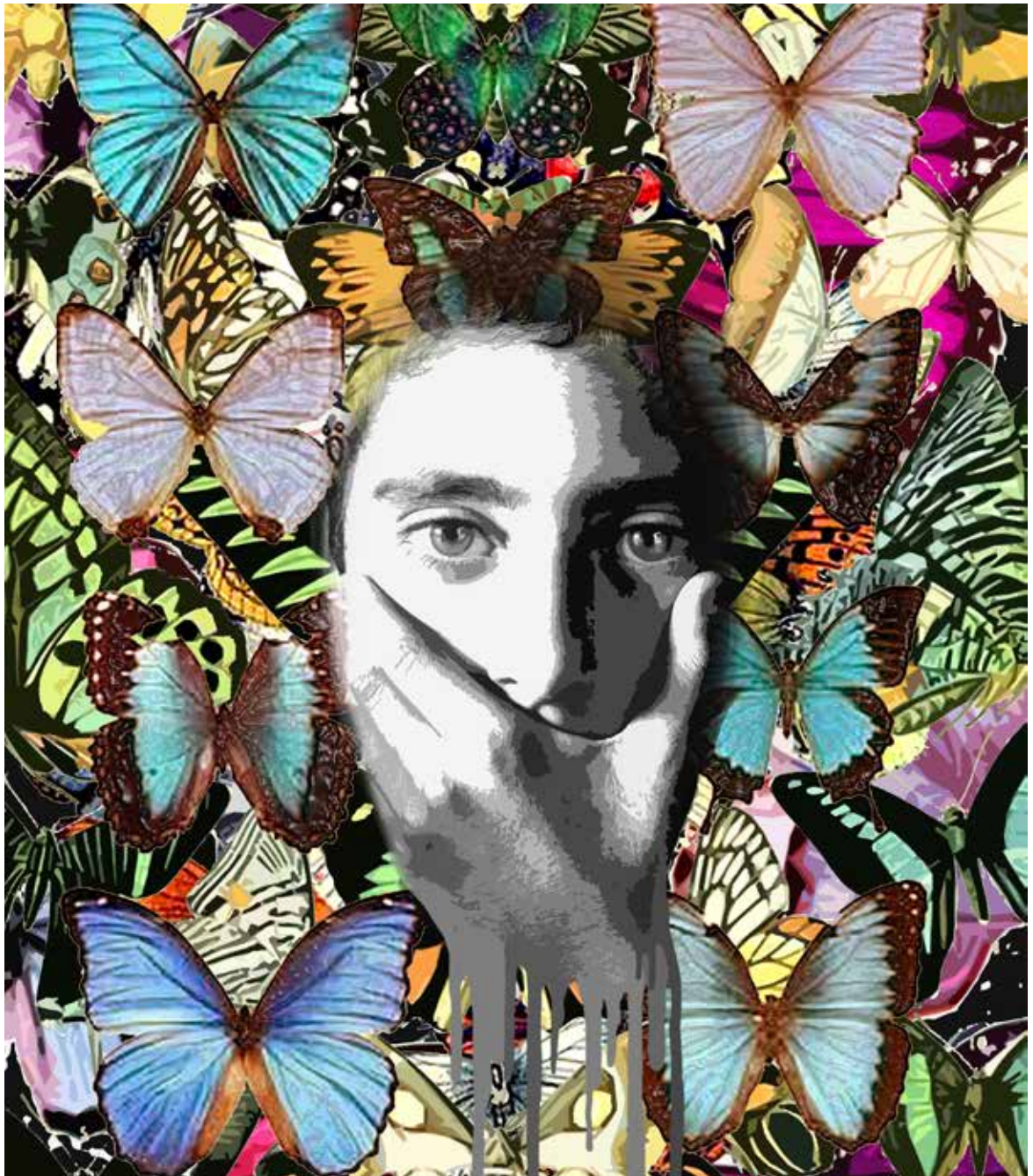
KUN

Frihetsteateret

RVTS
Sør

Prosjektet er delfinansiert av Integrerings- og mangfoldsdirektoratet

IMDi

Frihetsteateret

likestillingssenteret
KUN

 RVTS
SDR